

prof. Mirosław Pawłowski
Instytut Sztuk Pięknych
Uniwersytet Rzeszowski

Poznań, 6 września 2021 r.

**Ocena rozprawy doktorskiej Pani mgr Nigi Sayyed
sporządzona w związku z przewodem doktorskim wszczętym w dziedzinie sztuki
w dyscyplinie artystycznej sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki, uchwałą Rady Dyscypliny
Artystycznej, procedowanym przez Akademię Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta
we Wrocławiu**

PODSTAWY PRAWNE

1. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. z 2018 r., poz. 261).
2. Ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 30.08.2018 r. poz. 1669 z późniejszymi zmianami).

TEMAT ROZPRAWY

Temat rozprawy mgr Nigi Sayyed: *Unfamiliar Folds of Expressions*. Promotorem rozprawy doktorskiej jest prof. Paweł Frąckiewicz.

SYLWETKA KANDYDATKI

Kandydatka urodziła się 2 marca 1981 roku w Lahore w Pakistanie. Tam studiowała i ukończyła Lahore College of Visual and Performing Arts (2005–2007). Mgr Niga Sayyed jest absolwentką ASP we Wrocławiu – dyplom z oceną celującą uzyskała na Wydziale Grafiki i Sztuki Mediów w 2018 roku. Po studiach odbyła studia doktoranckie (PhD Program) na wrocławskiej uczelni (2018–2021) oraz miesięczny staż na Sarhad University of Science & Information Technology, Peshawar w Pakistanie. Przewód doktorski Pani Nigi Sayyed został wszczęty na ASP we Wrocławiu w czerwcu 2021 r.

Działalność artystyczna

Mgr Niga Sayyed w latach 2018–2020 zorganizowała 10 pokazów własnej twórczości (4 wystawy grafiki i 6 pokazów performance):

2020

- Exhibition “Borders” at Omsk Museums of Fine Arts, Russia (postponed because of pandemic till autumn 2021)
- Performance Exhibition “Wings of Hope” as part of „Chwilówka – II” at Galleria Sztuki Współczesnej MD_S, Wrocław, Poland
- Exhibition “Satellite Imagery”, TYPa gallery/Kastani 48f Tartu, Estonia
- Performance Exhibition “No Boundaries” as part of “Chwilówka”, Galleria Sztuki Współczesnej MD_S, Wrocław, Poland

2019

- Box Print Exhibition “Contradiction” at Buffalo University, Department of Art, New York
- “Zeniths” Exhibition at Wrocław Contemporary Museum (MWW), Poland (prepared in Wrocław, Poland in 2019, offset)
- South Asian Contemporary Printmaking exhibition, Chongqing, China

2018

- 6th Tokyo International Mini-Print Triennial, Japan (Title: *Muted*, prepared in Wrocław in 2017, Photography)
- Box Print Exhibition "Contradiction", Spain
- Międzynarodowe Triennale Grafiki, Bunkier Sztuki, Kraków

Działalność badawcza, popularyzatorska i organizacyjna kandydata:

- Staż dydaktyczny w Pracowni prof. Frąckiewicza na wrocławskiej uczelni (2018–2021)
- Miesięczny staż na Sarhad University of Science & Information Technology, Peshawar w Pakistanie

OCENA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Ocena obejmuje analizę części teoretycznej i artystycznej. Praca doktorska Pani mgr Nigi Sayyed: *Unfamiliar Folds of Expressions* liczy łącznie 103 strony wraz z wersją angielską i ilustracjami.

Całość składa się ze Wstępu oraz 5 rozdziałów: I – Struktura społeczna i społeczeństwo wokół nas, II – Człowieczeństwo bazujące na wartościach etycznych i moralnych, III – Język archetypów i IV – Moja podróż twórcza, V – Podsumowanie i zamykającej całość Bibliografii. Ponadto wymienione rozdziały posiadają łącznie 18 podrozdziałów.

Część teoretyczna

Ogrom pracy włożony w analizę i selekcję poszczególnych tematów oraz grup zagadnień zaowocował przemyślanym i mądrym tekstem. Tematyka, którą autorka porusza, jest obecnie zagadnieniem nieomal priorytetowym – na równi z ekologią.

We wstępie Niga Sayyed kreśli osobistą wizję roli migrantów we współczesnym świecie i wyraża swoje obawy dotyczące podstawowych praw im przysługujących. Wskazuje, jak ważne jest zachowanie tożsamości w wyobcowanych społeczeństwach.

Rozumiem, że autorka również pojmuje tożsamość jako utożsamianie się z określonym miejscem, jego kulturą, historią i jego społecznością. Mieszkańców danego obszaru można podzielić na: rdzennych, rodowitych, zakorzenionych i przyjezdnych. Trzy pierwsze grupy tworzą wspólnotę terytorialną, czwarta natomiast pozostaje zbiorowością przypisaną do danego obszaru. Ważna jest rola asymilacji i multikulturowości w nowych warunkach. Często jest to główna przyczyna animozji pomiędzy rdzennymi mieszkańcami a przyjezdnymi.

Obawy i fobie narodowe są często przyczyną nieprzyjmowania uchodźców na teren własnego państwa (Węgry, Polska) czy USA, które od wielu lat stawia zasieki przeciw meksykańskim imigrantom. Rozważania Nigi Sayyed nabierają szczególnej aktualności, jeśli spojrzymy na nie poprzez kontekst konfliktu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej z 2021 r.

Autorka wychodzi z założenia, iż we współczesnym świecie powinno znaleźć się miejsce dla jednych i drugich na zasadzie równouprawnienia. Idea na wskroś bardzo humanistyczna, ale wiemy z doświadczenia, że nie zawsze jest stosowana w praktyce niestety (jak choćby wspomniany konflikt graniczny z Białorusią).

W rozdziale „Struktura społeczna i społeczeństwo wokół nas” podejmuje próbę nakreślenia skomplikowanej relacji jednostki z otoczeniem. Wywód buduje na podstawie własnego życia, twierdząc, że „nadszedł czas, by problemy społeczne ukazać za pomocą środków artystycznych i estetycznych”. Jest to zapowiedź idei, którą realizowała w swoich działaniach artystycznych, stanowiących prac doktorską *Unfamiliar Folds of Expressions*.

Dalej autorka analizuje człowieczeństwo bazujące na wartościach etycznych i moralnych: moralność to nasze osobiste wartości i zasady, podczas gdy etyka jest nam zapewniana przez system społeczny. Cytuję autorkę: „Jako artysta, zawsze staram się wyrazić w swoich pracach etyczne i moralne wartości (...) dotyczące kwestii człowieczeństwa”. Nie są to słowa bez pokrycia, analizując bowiem prace graficzne i performance artystki, widzę pełną spójność idei i skończonych realizacji. Obecnie, żyjąc w nowoczesnym świecie, wciąż podlegamy pradawnemu rytmowi – nawet jeśli jedyną jego oznaką są obchodzone przez nas święta, a upływ czasu wyznaczają pory roku i długości dni... Estetyka i funkcjonalność nowych czasów odświeża i przekształca dawne formy tak dalece, że pozostaje z nich tylko charakter plastyczny.

Te rozważania stały się przyczyną powstania grafik-znaków, które kandydatka zrealizowała na potrzeby pracy doktorskiej. W podrozdziale „Znaczenie kształtów oraz ich efekt wizualny” tak napisała: „Żyjemy w czasach wszechobecnej grafiki komputerowej. Słowa, które słyszymy stymulują nasz mózg i są związane z pamięcią krótkotrwałą. Z kolei obrazy i bodźce wizualne są związane z pamięcią długotrwałą; badania kliniczne dowiodły, że obrazy wizualne wywierają większy wpływ na nasz mózg niż słowa, które słyszymy”¹. W efekcie w swoich pracach użyła prostych kolorów i odważnych graficznych form, aby były czytelne w różnych kulturach i społeczeństwach, a przez to bardziej uniwersalne.

W rozdz. 5 „Moja podróż twórcza” Niga Sayyed napisała, że „akceptacja człowieka przez obcą kulturę nie wpływa na tożsamość obu stron”, lecz „w ten sposób powstaje piękna i zdrowa więź”. Można

¹ Joel Pearson, Thomas Naselaris, Emily A. Holmes, Stephen M. Kosslyn, *Mental Imagery: Functional Mechanisms and Clinical Applications*, Nr 10, 2015.

powiedzieć, że budowaniu tożsamości i pamięci zbiorowej pomaga znajomość zwyczajów, historii i tradycji własnego miejsca. Właśnie tradycja, to jedno z najbardziej oczywistych, a zarazem najtrudniejszych pojęć do zdefiniowania. Jest ona procesem, ciągiem zdarzeń, refleksji, poglądów i znaczeń, które sobie nawzajem przekazujemy. I chyba takim tropem podąża autorka w swoich rozważaniach i realizacjach artystycznych.

Część artystyczna

Celem projektu jest podkreślenie roli migrantów w dzisiejszym świecie oraz ukazanie wyzwań, jakim stawiają oni czoła każdego dnia – tak definiuje temat autorka.

Unfamiliar Folds of Expressions był początkowo realizowany w technikach graficznych: litografia, offset. Następnie Niga Sayyed zdecydowała się rozszerzyć obszar realizacji o metody rzadziej stosowane w grafice, jak monotypia czy zwłaszcza wycinanie rysunku laserem. Z potrzeby autoekspresji i wzbogacenia oraz wyeksponowania własnych przeżyć i przemyśleń, zaczęła tworzyć *performance*. W swoim dorobku artystycznym posiada cztery takie działania: *Skok po linie*, *Wbuduj tożsamość*, *Bez granic*, *Skrzydła nadziei*, które były realizowane pod opieką prof. Tomasza Opani. Na wstępie jednak kilka słów o pracach graficznych. Doktorantka znalazła bowiem własną, oryginalną formułę wykorzystania druku do realizacji jej autorskiego projektu. Jak wspomniałem, były to druki płaskie: litografia i offset. Autorka wykorzystywała w nich różne transformacje i układy graficzne jednego słowa: np.: *Dayira*, które w języku urdu oznacza to samo, co w języku arabskim, czyli „koło”. Czarno-biała grafika o wymiarach 70 × 50 cm z 2019 roku jest autorskim manifestem mówiącym, że ludzie dzielą ze względu na wygląd i zachowania, stąd czerń i biel, które to kolory mają na celu ukazanie ich zróżnicowanej tożsamości. Tego typu grafik czy układów graficznych powstało kilka, gdzie autorka wykorzystywała znajomość kaligrafii, wykorzystując te zapisy w poszczególnych odbitkach zestawu druków płaskich. W niektórych realizacjach, za pomocą acetonu doktorantka przeniosła je bezpośrednio na kamień. Tu można przywołać następujące prace: *Ananas*, *Be nothing like* czy *My oval world* – litografia/offset z 2018 roku. Są to prace bardzo osobiste i nacechowane ideowym przesłaniem artystki. Opisy dołączone do dokumentacji ukazują bowiem Nigę Sayyed jako osobę świadomą swego miejsca na ziemi i mocno zaangażowaną w uświadamianie trudnej sytuacji migrantów na świecie. Ponownie przywołam problem ludzi z granicy polsko-białoruskiej, aby tym dobitniej podkreślić i wyrazić obawy dotyczące elementarnej wolności i praw ludzkich! Niemniej jednak, mając szacunek do postawy ideowej autorki, mam problem z nazywaniem jej prac grafikami. Przysiąc trzeba, że realizowane w szlachetnej technice litografii, korzystają jedynie z podstawowych technik powielania obrazu i w mojej ocenie bliżej jej do formuły szablonu czy ostatecznie plakatu jako takiego. Skłaniałbym się bardziej do nazwania ich ideogramami, czyli planszami wizualizującymi określone założenia lub idee, o których autorka pisze w pracy doktorskiej.

Szczególnie ideogramami czy infografikami nazwałbym obiekty powstałe poprzez wycinanie form i napisów w pleksi. Sądzę, że takie nazewnictwo byłoby bliższe zaangażowaniu autorki i bardziej przylegałoby do stawianych tez, jak choćby tej, gdzie Nigia Sayyed objaśnia nam znaczenie pracy/ideogramu pt. *Be nothing like* pisząc: „W pracy tej wielokrotnie używam pojedynczego słowa. Praca ta została przygotowana w 2 warstwach pleksi za pomocą wycinarki laserowej. Na pierwszej, przezroczystej warstwie tła za pomocą wycinarki laserowej wygrawerowałam słowo *faraq*, oznaczające „różnicę”. Drugą warstwę stanowią żółte okręgi o różnej grubości, nadające dziełu trójwymiarowy wygląd. Centralny okrągły kształt wyróżnia się spośród żółtych form ze względu na swoją odrębną tożsamość. Praca ta podnosi kwestię, iż posiadanie innej tożsamości jest rzeczą normalną i niesie ze sobą własne piękno oraz cechy, które powinny być dla nas akceptowalne”. Podobna metoda znalazła zastosowanie w pracach: *Azadi* czy *Równowaga*.

Jak widać z opisu, poszczególne warstwy pleksi mają swoje cele do spełnienia: każda bowiem jest nośnikiem określonego założenia i ma jakiś cel do spełnienia – trochę jak na tablicy poglądowej. Stąd moja propozycja nazwania ich Ideogramami lub infografikami. Dodam, że nie traktuję tych określeń pejoratywnie, lecz wydaje mi się, że w tym przypadku są bardziej adekwatne, niż „grafika”.

Na koniec chciałbym zwrócić uwagę na interesujące *performances* Nigi Sayyed realizowane w Polsce i Pakistanie. Mam tu na myśli realizacje odnoszące się do pojęcia granicy, którą autorka traktuje dosłownie i w sensie ogólnym. Pierwszym przykładem jest praca „No Boundaries” („Bez granic”), w której Niga Sayyed łamiąc bariery – szuka sposobu, aby iść naprzód by zwyciężyć strach i ból. W efekcie wymazała kwadratowy, ostrzegawczy obszar i zakryła go ziemią przywiezioną w walizce. Po rozsypaniu piasku ukryła zaznaczony kwadrat (granicę), pisząc na nim „Brak granic”.

Podobnie w *Jump the line* stworzyła przestrzeń publiczną dla interakcji społecznych. W tym celu wybrała motyw znanej na całym świecie gry w klasy, która w miejscu publicznym tworzyła napięcie, ponieważ obrys był wykonany z żółto-czarnej taśmy ostrzegawczej, a której uczestnicy nie chcieli przekraczać. Artystycznie udało się jej znaleźć sposób, aby przekroczyć te zastane bariery.

W swoich działaniach Niga Sayyed bada, w jaki sposób w różnych społeczeństwach budowały się zachowania rasistowskie i dyskryminacyjne wobec migrantów. Buduje swą opowieść za pomocą serii archetypów, aby zaprotestować przeciwko tym postawom we współczesnym świecie.

Warto przytoczyć słowa autorki, które najpełniej określają jej postawę jako artystki i człowieka żyjącego tu i teraz: „Stworzone przeze mnie archetypy i symbole traktują o problemach powodujących globalną destabilizację. Umacniają nas w przekonaniu, że nadszedł już czas by stworzyć solidną strukturę społeczną opartą na ludzkich wartościach etycznych i moralnych. W strukturze tej każdy z nas będzie miał do odegrania rolę w budowaniu stabilnego świata dla naszego wspólnego dobra oraz dla dobra przyszłych pokoleń.”

PODSUMOWANIE

Praca doktorska mgr Nigi Sayyed pt. *Unfamiliar Folds of Expressions* to precyzja i logika w budowaniu narracji artystycznej, ponieważ każdy element jest wynikiem dogłębnej analizy ideowej i przemyślanego układu wizualnego. Zapoznając się z dostarczonym materiałem i jego opisem, (podtrzymując powyższe uwagi dotyczące nazewnictwa obiektów graficznych) jestem przekonany, że Pani mgr Niga Sayyed jest dojrzałą i odpowiedzialną artystką, która nie traktuje stawianych tez powierzchownie twierdząc, że „Różnice między ludźmi nie czynią nikogo lepszym ani gorszym. (...) Różnice te są podstawowymi elementami naszej tożsamości, lecz nie powinny stać za tworzeniem murów i budowaniem rasizmu lub nienawiści do innych ludzi.” Niech to autorskie przesłanie będzie posumowaniem mojej recenzji, którego uzasadnienie autorka zawarła w swojej pracy doktorskiej.

KONKLUZJA

Po szczegółowym zapoznaniu się z dorobkiem artystycznym, pracą dokorską oraz po przejrzeniu dostarczonej dokumentacji, rozważając kwalifikacje kandydatki, stwierdzam jednoznacznie, że zgodnie z Ustawą o stopniach naukowych i tytule naukowym w zakresie sztuki (Dz.U. z 2018 poz. 261), wszystkie wymagane elementy uzasadniają przyznanie Pani mgr Nidze Sayyed stopnia doktora w dziedzinie sztuki w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

Z takim wnioskiem zwracam się do Rady Dyscypliny Artystycznej Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu.

prof. Mirosław Pawłowski

